

Szilágyi János György (1918) óorkutató, Szépművészeti Múzeum. Fő kutatási területei: görög művészet; Itália kultúrái a római hódítás előtt; római irodalom.

Legutóbbi írása az *Ókorban*: Kecskéfülű edények (2006/3–4).

Anacreonteum Brigetióból

Szilágyi János György

A múlt század hatvanas éveinek vége felé Harmatta János egy görög feliratos kámea fényképét adta át nekem közlésre abban a reményben, hogy verses szövegének tanulmányozásában szívesebben mélyednék el, mint ő akkori munkái közben. A fényképet (1. kép), amelynek negatívját 52.334 szám alatt a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete őrzi, Barkóczi László szíves közlése szerint ő juttatta el Harmattához, és a felvétel az ő vezetésével készült Zalaváron Kéleti Károly intéző gyűjteményében. A gyűjtő korábban segédintézőként Szőnyben volt alkalmazásban, és ott szerezte más tárgyakkal együtt az itt először reprodukált kámeát. A gyűjtemény és tulajdonosa későbbi sorsáról egyelőre semmilyen adat nem ismert.

A nyilván sardonyxból készült kámea szélei három helyen kitöredeztek, de a világos színű felső rétegében ovális keretbe foglalt, hat sorra tagolt verses felirat teljesen ép, és jól olvasható:

ΛΕΓΟΥΣΙΝ
ΑΘΕΛΟΥΣΙΝ
ΛΕΓΕΤΩΣΑΝ
ΟΥΜΕΛΙ ΜΟΙ
ΣΥΦΙΑΕΙ ΜΕ
ΣΥΝΦΕΡΙ ΣΟΙ

Kissé laza magyar fordításban:

*Fecsegnék össze-vissza.
Fecsegésük meg se hallom.
Te ölelj csak, jól fog esni.*

Nem-kultikus és nem-funeráris tartalmú, a betűformák alapján a Kr. u. 3. századnál nem korábbi görög verses szöveg előkerülése Brigetióban egyelőre magában álló, de a pontos leletkörülmények hiánya ellenére sem gyanúra készítő jelenség. Kulturális környezetének jellemzésére elég csak néhány brigetiói leletre utalni, többek közt a korábban előkerült ezüst császárbüsztre és vas *diatretum*ra, az ékszerek, vésett kövek, kisbronzok és emlékek sokaságára,¹ és mindezek felett a falfestészet kiemelkedő művészi jelentőségű emlékeire: egy lakóház falának a tatai múzeumban őrzött emblémáira a görög és római mitológiából vett latin feliratos jelenségekkel, valamint az 1992-ben megindult rendszeres ásatások egymást követő magas művészi kvalitású falfestményeire, egy kozmikus-asztrális szimbolikájú boltíves mennyezetre és újabban egy peristylos-ház falán ábrázolt jelenetekre,² nem feledkezve meg arról a tizennyolc éves korában elhunyt brigetiói ifjúról, akit apja által állított szarkofágjának felirata mint *omnibus studiis liberalibus eruditus*-t („a tudományokban jártas”) örökített meg.³

Nem áll magában a kámea a Brigetióban előkerült görög nyelvű feliratok

1. kép. Római görög feliratos gemma Brigetióból. Egykor magángyűjteményben

között sem, de a tucatnyi ismert szöveg nagyrészt egy-két szavas sír- és üdvözlő formula, vagy görög betűkkel írt mágikus szöveg.⁴ Az utóbbiak nyilvánvalóan nem feltételeznek görög nyelvismertet, és a többi sem igényelt mélyebb nyelvtudást, mint korunkban a latin nyelvű rituálé szövege a szertartáson résztvevők túlnyomó többségénél, de az biztosra vehető, hogy a görög beszéd élőszóban jóval elterjedtebb volt a dominánsan görög nyelvű tartományokból nagy számban beköltözött katonák, kereskedők, mesterek közt, mint amit az eddig előkerült feliratok tükröznek.⁵

Mindezek ismeretében is óvatosnak kell azonban lenni, ha a kámeát mint Brigetio szellemi kultúrájának dokumentumát akarjuk értékelni. Tágabb értelemben véve ugyanis a verses felirat szövege nem egyedi példány. A császárkornak elsősorban későbbi felében kedvelt, gyakran hasonló kivitelű vésett kövek sorából éppen széleskörű elterjedtségével emelkedik ki.⁶ Az ismert vagy valószínűsíthető lelőhelyek tanúsága szerint nemcsak a Római Birodalom európai területein volt ismert, hanem Kis-Ázsiában és talán Észak-Afrikában is.⁷ Nem áll magában a pannoniai leletek között sem, sőt az egyetlen hiteles ásatáson feltárt példánya Aquincumban, a Bécsi út 102. szám alatti telken került elő egy női csontvázat tartalmazó kőszarkofágban.⁸ (Egy másik állítólagos pannoniai provenienciájú példány Ozora környéki lelőhelye még további hitelesítésre szorul.)⁹ Az aquincumi leletről kitűnik, hogy tulajdonosa a kámeát függőként a nyakában hordta, és ez lehetett legalább is a leggyakoribb, ha nem is egyetlen módja a hasonló darabok használatának. A brigetiói kámea sérülései alighanem a talán nemesfém keretből¹⁰ való vigyázatlan kiemelésének a nyomai.

Hogy az azonos szövegű kámeáknak legalább egy része nem mechanikus sokszorosítással készült, azt meggyőzően bizonyítja a brigetiói példány is. A hellénisztikus korban kialakult görög köznyelvben általánossá vált itacizmus, az *ei-i* orthográfiai változat helyett ugyanis a 4. és 6. sorral, valamint a szöveget tartalmazó többi ismert példánnyal ellentétben az 5. sorban a ΦΙΑΕΙ alak jelenik meg. Nem véletlenül, mert különben a sor eggyel kevesebb betűből állna, mint a három fölötté levő. Ezt a problémát azonban egyedül a brigetiói példány véssője oldotta meg így, az aquincumin például növénydísz van a sor végén, a British Museum-belin pedig egy fattyú M.¹¹

Ha így szorosabb értelemben mégis egyedi példánynak tekinthetjük a brigetiói kámeát (hacsak a közöletlen vagy számomra ismeretlen darabok közt nem fordul elő az 5. sor azonos változata), a szöveg lényegében azonos fogalmazásban távoli területeken való általános ismertsége egyfelől gyakorlatilag kizárja azt a lehetőséget, hogy helyben vagy akár Pannoniában készült, másfelől megengedi azt a feltevést, hogy tulajdonosa nem értette a szöveget, hanem mintegy divat-tárgyként, a feliratot a dekoráció részének tekintve viselte nyakában a függőt, ahogy manapság a trikók és pulóverek angol-amerikai feliratait sem értik feltétlenül a viselőik.

Az a néhány görög nyelvű verses szöveg, amit egyelőre Pannoniából ismerünk,¹² a verselés alacsony szintjén álló, banális tartalmú sírfelirat, részben nyilvánvalóan magasabb színvonalú, olykor klasszikus szövegekből kiragadott frázisokkal feljavított fogalmazvány, és költői kvalitásukat tekintve általában nem különböznek ezektől – az alighanem importált Lupus-verset is beleértve¹³ – az igényesebb, személyhez kötött tartalmú és jórészt helyben íródott latin verses feliratok sem,¹⁴ bár azt, hogy igény volt rájuk, tanúsítja a kétségtelenül pannoniai megrendelésre, bár aligha helyben készült Seuso-tál distichonos felirata is, bárhol fogalmazták meg.

A kámeán olvasható vers azonban más kategóriába tartozik.¹⁵ Mind stilisztikailag, mind metrikailag hibátlan, és az első hemiambust követő két ún. anacreoni sor alapján is a császárkor egész folyamán, legalább az 1–6. században élő anakreóni versek (*Anacreontea*) egyike. A legtöbbet ezek közül az a 9. század táján keletkezett, hatvan versből álló gyűjtemény tartalmazza, amely az Anthologia Palatinához csatolva maradt fenn.¹⁶ A gyűjtemény, amely máshol fennmaradt darabokkal is kiegészíthető, paradigmatis formában mutatja, mivé lett az archaikus görög líra egyik legnagyobb költőjének szellemi hagyatéka a római kor századaiban.¹⁷

Az utánzás szándékos és olykor kimondott, de a versengés (*aemulatio*) minden jele nélkül. A metrumok arra a két sorfajtra korlátozódtak, amely a brigetiói és aquincumi kámeáról ismert versben is szerepel; Anakreón használta őket, de távolról sem kizárólagosan, mert verseinek zenéje, amiről olyan keveset tudunk, jóval változatosabb lehetett, mint az írott dokumentum alapján is biztosan éneklésre szánt császárkori Anacreonteumoké. Szókincsük mind a szavak változatoságát, mind költői értékét tekintve lehangolóan szegényes, a mondatok struktúrája a lehető legegyszerűbb. A téma: bor és szerelem *versus* öregség és halál. Mindez anakreóni *is*, de valahogy úgy viszonyul az ő költészetéhez, mint a falvédó-versek Petőfiéhez. „A félműveltek verseinek” nevezte őket egyik méltatójuk,¹⁸ némileg találoán, csak kérdés, nem jelenti-e ez közönségük túlzottan homogén elképzelését, mert a trivialitás uralma – úgy tűnik – képes maga alá gyűrni a társadalmi és műveltségbeli különbségeket.

Az anakreóni dalok az élet banális alapigazságainak mozaikdarabjaiból építkeztek. Egy-egy fél-, egész vagy akár kétsoros „találat” minden mélyebb összefüggés nélkül, tetszés szerint kapcsolódhatott másokhoz. Így a brigetiói kámea három sora is csak első pillantásra egyetlen szerves egész: többször fordul elő csak az első két sor, vagy csak az utolsó önmagában, vagy akár más anakreóni vagy nem anakreóni versekkel összekapcsolva.¹⁹ Ez azonban a ma ismert hasonló jellegű császárkori görög dalköltészet jó részére jellemző, arra a részére is, amelyet – elsősorban pusztán a metrika különbsége alapján – nem sorolnak az anakreóni dalok közé. Az egyetlen ebben a sorban, amelynek dallama is fennmaradt, a koppenhágai Nemzeti Múzeumban őrzött sírtáblára vésett Seikilos-dal²⁰ szövege alapján az Anacreonteával azonos szellemi és költői színvonalon áll, zenéjéről pedig összehasonlító anyag híján nem lehet objektív véleményt alkotni; ahogy Szabolcsi Bence mondogatta: ki tudja, talán egy 1. századi Kemény Egon volt a zeneszerző. Ennek a túlnyomórészt, bár nem kivétel nélkül leginkább a múlt században műdalnak nevezett műfajhoz hasonlítható költészetnek az egykorú népszerűségét vizuális szemléletességgel mutatja a Lyontól északnyugatra fekvő Autunban talált 2. századi színes padlómozaik Anakreón fiktív portré-ábrázolásával (2. kép) hitelesített, két darabból álló Anacreonteum-antológiája, mindkettő az Anacreontea-gyűjteményben fennmaradt versekből kiemelve.²¹

„A félműveltek költészete” megjelölés került szóba fentebb ezekkel a versekkel kapcsolatban. De megdondolást érdemlő kérdés, hogy ez az értékelés, ha a kifejezés egyáltalán találo, minden körülmények közt negatív előjellő-e, hogy esztétikai értéküket nem írhatja-e felül olykor társadalom- vagy társadalmi csoport-formáló hatásuk. Különösen kiélezett ez a kérdés a 20. századi magyar kultúrával kapcsolatban, amelyben

A halánték deres immár, a haj őszül koponyámon,
fiatalságom ellillant, feketéllnek fogaim már,
oda van múltam, az édes, rövid és csúf ami jön még.
Remegek már a haláltól, hisz a Hádészban a szöglet,
ami vár rám, hideg és szűk, a lejárát is ijesztő,
s aki egyszer lemegy, az már soha fel nem jön a
fényre.

Anakreón, *Töredék a halálról*
(Radnóti Miklós fordítása)

Ti leányok, adjatok bort,
hadd iszom ki egyhuzamban.
Elepeszt a szomjuság már,
nyögök, úgy nyomaszt a hőség.
Bromiosz virága is kell
koszorúhoz árnyat adni:
hisz a homlokom kigyúllad.
De Erósz hevét szivemből
milyen árnyal úzhetem ki?

Anakreón, *Bordal*
(Devecseri Gábor fordítása)

Engem a Szerelem piros
lapdával sziven ért, és egy
szépcipőjű, aranyhajú
lánnyal játszani hívott.

Lesbosban született a lány.
Csak csúfolta fehér fejem
s elfutott gonoszul, gonosz
társnőjére kacsintva.

Anakreón, *Engem a szerelem...*
(Babits Mihály fordítása)

Óh, dacos szemü drágaság!
Vágyom rád, de te meg se látsz.
Fájón rázza gyerek-kezed
életem zaboláját.

Anakreón, *Óh, dacos szemü...*
(Babits Mihály fordítása)

Az asszonyok beszélnek:
„Anakreón, öreg vagy,
tekints tükörbe, látod,
hajad bizony kihullott,
a homlokod kopasz már.”
De én, van-é hajam, vagy
mind elhagyott, kihullva,
nem nézem, azt tudom csak,
hogy annál szebb a játék,
minél inkább közeljár
a sors-kiszabta véghez.

Anakreón, *Önmagáról*
(Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

2. kép. Római padlómozaik Autunban. (H. Stern – M. Blanchard-Lemée, *Recueil général des mosaïques de la Gaule II. Lyonnaise 2*, Paris, 1975, pl. XXVI. a. nyomán)

elsősorban Bartók és Kodály munkássága nyomán esztétikai és tudományos szempontból egyaránt leértékelődött a korábban uralkodó műdalok, „magyar nóták” zenéje (és kevésbé elemzett költészete). Csakhogy mit kezdjünk a Szabolcska Mihálytól ebben a tekintetben alig különböző Ady vagy a már Bartók és Kodály úttörő publikációinak ismeretében nyilatkozó Kosztolányi „cigányzene”-kedvelésével? Vagy azzal, hogy Basilides Mária, Tóth Aladár egykori szavaival „a koncertdobogó fejedelemasszonya”, felejthetetlen oratórium-előadások, Bach- és Schubert-estek énekese, a Bartók és Kodály által közzétett népdalok egyik legnagyobb hatású propagálója egy interjúban legfőbb kedvencének a „Végigmentem az ormódi temetőn...” kezdetű dalt nevezte? Úgy tűnik, az ítélet nem lehet globális, nem mellőzheti a kortól és környezettől is függő érzelmi és közösség-formáló tényezőket.²²

A végső kérdés tehát: tényleg lehet és kell-e abszolút értelemben dönteni klapancia-verselés és nagyköltészet között? Egyetlen példa a kérdés bonyolultságának illusztrálására. Az újonnan papyruson felfedezett, lényegében teljes versében Sapphó öregségét siratja.²³ A vers negyedik (West által kiegészített) sorában a letriviálisabb tünet fogalmazódik meg:

λευκαι δ' ἐγένοντο τρίχες ἐκ μελαίναν.

(...Hosszú hajszálaim feketéből fehérek lettek; Agócs Péter prózafordítása)

Az öregedésnek ezt a sok változatban megfogalmazott (például alapvetően más hangon Kosztolányi: *Múlt este kissé lehajoltam...*), számtalanszor visszatérő diagnózisát szó szerint azonos formában jól ismerjük egy az elmúlt század első felében keletkezett műdalból: „Fekete hajadból lassan hófehér lett”.²⁴ Szerzője, Erőss Béla adótitisztviselő²⁵ természetesen nem ismerhette a Sapphó-verset, amely Agócs Péterrel egyetértve számomra is csalódást jelentett. Igazságosan? Ha Sapphónak legalább néhány teljesen vagy majdnem teljesen fennmaradt versét nem ismernénk, annak kellene igazat adni, aki jónéhány Sapphó-töredék remekmű voltának titkát éppen töredékes fennmaradásában látja...

Ezen a ponton emlékezni kell arra, hogy a gondolatnak az archaikus görög lírában egy másik, szinte, de csak szinte azonos fogalmazása is fennmaradt, egy sornyi töredék Anakreóntól:

εὔτε μοι λευκαὶ μελαίνησ' ἀναμεμείχονται τρίχες.²⁶

Devecseri Gábor fordításában:

Majd, ha hőszi szál vegyül már fekete fűrtjeim közé.

Pusztán töredék-volta miatt kopott le róla a trivialitás? Vagy erre válaszképpen mintegy a császárkori „műdal” fő képviselőinek katalógusaként kell olvasni a Gelliusnál (*Noctes Atticae* XIX. 9.4) fennmaradt történetet, hogy egy lakomázó társaságnak, mikor a symposionhoz érve zenét akart hallgatni, az énekesek Anacreonteát és Sapphó-dalokat (*Sapphica!*) adtak elő, néhány egykorú költő (talán az akkori Eröss Bélák?) művei mellett? A szövegből nem tűnik ki, ami az egykorú olvasóban – és a dalok hallgatóiban – nyilván föl sem vetődött, hogy *Sapphica* Sapphó eredeti verseit vagy azoknak az anakreóni dalokhoz hasonló késői elsőkélyesített utánzatait jelenti-e,²⁷ de semmiképpen nem zárható ki, hogy magát az *általuk ismert* sapphói költészetet sorolták ennek a születésnapjához jövetelnek a résztvevői az anakreóni dalokkal és az egykorú szerzeményekkel azonos, Gellius által *erotica dulcia et venustaként* („édes és bájos szerelmi dalok”) jellemzett műfajba.

Csak hogy a végső kérdésre feleletet keresve, arra, hogy kinek, mikor és miért ócska verselés az Eröss Béláé és megrendítő nagyköltészet az Anakreón-sor, itt és most nehéz volna továbbmenni a tagadhatatlanul szubjektív catullusi válasznál: *nescio, sed fieri sentio* – nem tudom, csak érzem, hogy így van. Nem felejtve ugyanakkor, hogy másképpen hangzik és visszhangzik akár szóról szóra ugyanaz a verssor is a Kr. e. 600 körüli Lesboson, másképp a 6. században a samosi tyranos udvarában vagy a peisistratosi Athénban és másképp két és fél évezreddel később egy közép-európai nagyvárosban, nem utolsósorban pedig másképpen görögül, mint magyarul.

Jegyzetek

- 1 Császárbüszk: Radnóti A., *FolArch* 6 (1954) 49–61.; *Vas diatretum*: Nagy L., *ArchÉrt* (1930) 111–123.; ékszeres és gemmák: Gesztelyi T., *Gemmák és gyűrűk Brigetióból*, Tata, 2001 és utóbb Borhy L. – Számadó E., *Gemmák, gemmás gyűrűk és ékszeres Brigetióból*, Komárom, 2003; kisbronzok (magángyűjteményekben): Paulovits I., *ArchÉrt* (1942) 216–245.; a köemlékek mindmáig legteljesebb gyűjteménye: Barkóczi L., *Brigetio* (DissPann II. 22), Budapest, 1944–1951.
- 2 A tatai falképekről egyelőre a legjobb reprodukciók: Bíró E., *II. századi falfestmény Brigetióból*, Tata, 2001. A festett boltozat: Borhy L., *Pannoniai falfestmény*, Budapest, 2001. A peristylos-ház festményeiről lásd most Borhy L., *Minerva* 17 (2006) Nr. 5, 32.
- 3 *RIU* II, Budapest, 1976, 196–197., no. 557.
- 4 Legteljesebb gyűjteményük: Kovács P., *Corpus Inscriptionum Graecarum Pannonicarum* (Editio maior), Debrecen, 2001, 24–26., 74–85. sz.
- 5 Lásd erről legutóbb Kovács P., *Corpus*, 57–68.
- 6 A műfajról Furtwängler, A., *AG* III, München, 1900, 367.; Vollenweider, M.-L., *Catal. raisonnée de sceaux, cylindres, intailles et camées* (*Musée d'Art et d'Histoire de Genève*) III, Mainz, 190–191., a 241. számhoz. Gazdag sorozatuk a Content-gyűjteményben: Henig, M., *The Content Family Collection of Ancient Cameos*, Oxford–Houlton, 1990, 6–30. és pl. I.
- 7 Egy adalai magángyűjteményben őrzött példányról Paribeni, R., *MAL* 23 (1914) 25.
- 8 Kuzsinszky B., *BudRég* 10 (1923) 60–62. és 2. 1. kép; Nagy L., *Budapest története I. Budapest az ókorban*, Budapest, 1942, 623. és 103. tábla; Noll, R., *Classica et Provincialia. Festschrift für Erna Diez*, Graz, 1978, 154–155. és Taf. 54, Bilkei I., *Alba Regia* 17 (1979) 29., 15. sz.; Facsády A., *Aquileia Aquincum*, Budapest, 1995, 87., 200. sz.; Gesztelyi T., *Pannoniai vésett kövek*, Budapest, 1998, 39. kép és ehhez 141–142.; Kovács P., *Corpus*, 28–29., n. 96 (fénykép és rajz).
- 9 Noll, R., *Classica et Provincialia*, 155., 14. jegyzet.
- 10 Az aquincumi kámea, mint több más példány is, arany foglalatban volt.
- 11 Walters, H. B., *Catalogue of the Engraved Gems and Cameos Greek, Etruscan and Roman in the British Museum*, London, 1926, 349., 3707. sz., 84. kép, és pontosabban Guarducci, M., *Epigrafia greca* III, Roma, 1974, 529., fig. 18 és 8. jegyzet.
- 12 Kovács P., *Corpus*, 11., 62., 91., 130.

Ingatag, összezilált – jó vagy rossz –, gyenge, törékeny élet az embereké; csapodár: sose biztos a vége. Sok-sok baj közepette a sors vékony fonálán függsz. Éjj, te, halandóként, míg percet hagynak a Párkák, tápláljon bár tenger avagy falu, város, a tábor. Ízlelgesd Vénus gyönyörét, Nysius, Ceres új adományát, s véle a drága Minervának ragyogó olaját is. Büntelen életet élj, igazat, megtelve derűvel, már mint zsenge fiú, siheder, majd férj s öregember. Ez leszel itt, s már nem lesz gondod a földi dicsőség.

Lupus sirverse

(Adamik Tamás fordítása,
az utolsó sorban módosítással)

Édesanyám! nem perdül a rokka, olyan szakadós ma a szál – vágy nehezül rám:

mert a sudár, szép Aphrodité letepert!

Szerető, szerető

kell ma nekem már!

Sapphó, *Édesanyám! nem perdül a rokka...*

(Radnóti Miklós fordítása)

Alma, az édesizü, magas ágon mint ha piroslik, fenti a legfölsőn; nem vették észre szüretkor; hej, dehogyisnem, csak nem tudták eddig elérni.

Mint a hegyekben a jácintot ha a pásztori népek földretapossák, s fekszik bíbor szirma a földön.

Sapphó, *Nászdaltöredékek*

(Devecseri Gábor fordítása)

Hesperos, azt, mit a Hajnal szétszört, visszahozod te, elhuzod a gödölyét, el a bárányt, anyjától elhuzod a lányt.

Leányságom, leányságom, merre mégy, ha engem elhagysz?

– Már soha többé hozzád vissza, már soha többé!

Sapphó, *Nászdaltöredékek*

(Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

Holtan majd feküszöl, senkise fog visszatekinteni emlékedre, ki sem vágyakozik rád, ki a múzsai rózsákat sose bírtad, de amott lent, Aidész lakán holt árnyak raja közt kósza kis árny, erre meg arra szállsz.

Szapphó 55. töredéke

(Devecseri Gábor fordítása)

- 13 Nagy L., *ArchÉrt* 52 (1939) 119–122., Révay J., *ArchÉrt* (1943) 144–146.; Egger, R., *OJh* 39 (1952) 145–150.; Szilágyi J. Gy., *ArchÉrt* 90 (1963) 189–192.; Adamik T., *ArchÉrt* 103 (1976) 203–206.
- 14 Róluk Mócsy A., *RE Suppl.* IX (1962) 769–770.; Bilkei I.: Mócsy A. – Fitz J. (szerk.), *Pannonia régészeti kézikönyve*, Budapest, 1990, 267., irodalommal; Németh M., *ActaArchHung* 41 (1989) 99–102. A szövegek teljes kiadása (a *CIL* III. 3676 kivételével) metrikai kommentárokkal és, részben Nagy Lajos nyomán, Pannonián belül verselési központok elkülönítésének kísérletével: Fehér B., *ActaAntHung* 38 (1998) 65–102.
- 15 A Pannoniában előkerült latin nyelvű verses feliratok közül a Brigetióban talált, galliai eredetű agyagmedaillon distichonja hasonlítható talán hozzá (Alföldi A., *FolArch* 5, 1945, 66.).
- 16 A két legjobb kiadás: *Carmina Anacreontea*, ed. M. L. West, Bibliotheca Teubneriana, Leipzig, 1984, és Campbell, D. A.: *Greek Lyric II*, The Loeb Classical Library, London, 1988, 162–247. (angol fordítással és a 4–18. lapon bevezető tanulmánnyal).
- 17 Az Anacreontearól máig alapvető Crusius, O., *RE* I (1894) 2044–2049.; lásd még Danielewicz, J., „Anacreontics as a Literary Genre”: *ActaClassDebrecen* 22 (1986) 41–51. és legutóbb Rosenmeyer, P. A., *The Poetics of Imitation. Anacreon and the Anacreontic Tradition*, Cambridge, 1992.
- 18 Slings, S. R., *Mnemosyne* 48 (1995) 106.
- 19 Csak az első két sor, például Herbert, K., *AJA* 66 (1962) 337., no. 11 és pl. 104; Walters, *Catalogue of the Engraved Gems*, 348., no. 3706; Brouskari, M., *The Canellopoulos Museum*, Athén, 1985, 83–84., no. 413. Csak az utolsó sor, előtte más metrikájú, ugyan-csak jól ismert szöveggel, például Henig, *The Content Cameos*, 22., no. 40. Csak az utolsó sor: Henig, *The Content Cameos*, a 40. sz.-hoz (példák).
- 20 Szövege és dallama legutóbb: Anderson, W. D., *Music and Musicians in Ancient Greece*, Ithaca–London, 1997, 222–227.
- 21 Blanchard, M. – Blanchard, A., *RevEtAnc* 75 (1978) 268–279. és pl. 11–12.
- 22 Lásd legutóbb Sárosi Bálint kitűnő tanulmányát: „Hiteles népzene”: *Holmi* 18 (2006) 1062–1069.
- 23 A verset az Ókorban Agócs Péter mutatta be: 2005/4, 14.
- 24 A szájhagyományban kisebb változatokkal, ahogy az anakreóni dalok is.
- 25 Sz. 1887. Gulyás–Viczián, *Magyar Irók Élete és Munkái* 7 (1990) 749. szerint fővárosi kórházi tisztviselő.
- 26 *Anacreon*, ed. B. Gentili, Roma, 1958, frg. 77.
- 27 Gentili, B., *Anacreon*, XVIII–XXI. az új szöveget még nem ismerve mélyreható különbséget érzett az eredeti Sapphó-versek és az archaikus görög líra császárkori utánezetei közt.

Feketealakos oinochoé töredéke énekverseny győztesével, Kr. e. 520 körül
(Budapest, Szépművészeti Múzeum, Mátyus László felvétele)